

Na de lente komt de zomer...toch?

In december vorig jaar stak de groenteverkoper Mohammed Bouazizi zichzelf in brand als protest tegen het regime van de Tunesische president Ben Ali. Die zag zich gedwongen te vertrekken, onder druk van zijn eigen leger. Vervolgens was het Tahrirplein in Caïro wekenlang het middelpunt van de protesten tegen president Mubarak die in februari het veld ruimde. Vervolgens nam ook hier het leger de macht over en werden de Egyptenaren gepaaid met beloften van verkiezingen. Echt menens voor ons energiewatchers werd het toen Libië in opstand kwam tegen staatshoofd Kadhafi. Het was immers ook in Libië dat

Door
Aad Correljé

het wankelende bouwwerk van de naoorlogse oliemarkt voor het eerst echt omver geduwd werd, ruim voor de eerste oliecrisis. Inmiddels wordt er ook in Syrië geprotesteerd tegen Assad, die zich tracht te handhaven door middel van bruto geweld door zijn geheime dienst. Syrië heeft zich daarmee ook een echte olieboycot op de hals gehaald. In Jemen eiste de bevolking dat president Saleh opstapt. Onderwijl werd er in Bahrein geprotesteerd tegen de koninklijke familie.

Deze opeenvolging van onlusten, protesten en revoluties in een deel van de Arabische wereld werd al vrij snel aangeduid als de 'Arabishe Lente'. Dat doelt natuurlijk op de verwachting van nieuwe regeringen, die een beleid zullen gaan voeren gericht op economische en sociale ontwikkeling, met brede ondersteuning van de bevolking, in een democratisch bestel. Kortom, het wordt zomer!

De vraag is dan ook welke verwachtingen we van de Arabische zomer moeten hebben. Ik heb mijn zomer gebruikt om mij weer eens te verdiepen in de achtergronden van bevolking en bestuur in de Arabische wereld. En dat heeft mij niet overtuigd van een gelukkige afloop. De essentie van het probleem lijkt hem te zitten in het feit dat de Arabische regeringen nog nooit een brede basis in hun bevolking hebben genoten. Er is tot nu toe vrijwel altijd sprake geweest van een min of meer autocratische vorm van bestuur, waarbij delen van de bevolking onderdrukt werden. De machthebbers kochten daarnaast de steun van bepaalde groepen, door hen bevoorrechte posities te gunnen. Zij verkregen dus politieke legitimatie door herverdeling van economische middelen, zonder zich politiek te hoeven verantwoorden voor het (niet) creëren van echte economische ontwikkeling voor de hele bevolking. Vooral in olieproducerende landen speelden de olie-inkomsten natuurlijk een belangrijke rol in dit spel van herverdeling.

In het verre feodale verleden werd de macht in de Arabische wereld

gevormd door de Ottomaanse overheid, het leger, de Islamitische clerus. De bevolking bestond uit van hen afhankelijke handelaren en handwerkslieden en landarbeiders. Na de ineenstorting van het Ottomaanse Rijk in de 19de eeuw werden de verschillende gebieden gekolonialiseerd als wingewesten of als markten door de Europese mogendheden, vaak onder een pro forma bestuur van lokale machthebbers. In een aantal landen werd olie ontdekt vanaf het begin 20ste eeuw, die vervolgens op koloniale wijze geëxploiteerd werd tot ruim na de Tweede Wereldoorlog. Na de dekolonisatie, en vooral na de olieprijsstijgingen in de jaren '70, bleken de oliedollars een uiterst effectief middel van economische herverdeling.

Dus ook de nieuwe, onafhankelijke, regeringen konden weer legitimiteit kopen door herverdeling, maar nu voor de hele bevolking, en vaak ook voor buurlanden die zelf geen olie hadden. Deze autocratische bestuurders voorzagen zich ook nu weer van de steun van verschillende combinaties van de traditionele groepen, het leger, de geestelijkheid, bepaalde stammen, en vaak ook de genationaliseerde olie-industrie. Ze zagen zich dus nog steeds niet gedwongen om echt economische activiteit en maatschappelijke groei onder hun bevolking te genereren, door politieke en economische modernisering. Vrijwel overal bleef de Staat de voornaamste producent van goederen en maakte het uitblijven van landhervormingen de landbouw tot een marginale activiteit. Hierdoor zijn voedselimporten hoogst noodzakelijk en loopt het volk te hoop als de regering niet voldoende kan importeren of geen subsidie wil of kan verstrekken. De Arabische lente is in belangrijke mate een gevolg van de maatschappelijke onvrede over regimes die hun groeiende bevolking niet meer kunnen voorzien van voldoende middelen. Hierbij speelt de ontwikkeling van de olieprijs zeker ook een rol. Hoge olieprijsen bieden natuurlijk meer mogelijkheden tot herverdeling.

Het blijft echter maar de vraag of de traditionele machtsbasis van die regimes nu wel bereid zijn de politieke macht te gaan delen met andere groepen uit de bevolking en verder willen gaan dan een pro forma machtswisseling. Dat is een noodzakelijke voorwaarde voor zowel politieke als economische modernisering. Voor wat betreft de opstandige bevolkingen is het de vraag in hoeverre zij kunnen accepteren dat het ook voor nieuwe regeringen, van welke aard ook, uiterst lastig zal zijn om een hogere welvaart te genereren door verbreding en verdieping van de economie. Zullen de verschillende groepen elkaar na de lente de ruimte en de tijd gunnen om een einde te maken aan de traditionele praktijken van herverdeling? Ik moet het nog zien.

Aad Correljé is universitair hoofddocent Economie van Infrastructuren aan de TU Delft en verbonden aan het Clingendael International Energy Programme. ■